

Toplumsal ve İdeolojik Bağlamda Yevgeni Zamyatin'in Biz Çevirileri*

MERVE AY KARAKUŞ**

Öz

Edebiyatı zenginleştirme ve evrensel boyuta taşımayı mümkün kılma noktasında en önemli etmenlerden biri kuşkusuz ki çeviri etkinliğidir. Dolayısıyla bir metni, sanatçının yarattığı değerler doğrultusunda farklı bir dile aktarmak, ideolojik ve toplumsal bağlamda farklı bir kültürde var olmasını sağlamaktadır. Bu noktada Yevgeni Zamyatin'in 1920 yılında kaleme aldığı ve devrim sonrasında oluşturulan yeni devlet düzeninin getireceği olumsuzlukları önceden görebilen yansıttığı eseri *Biz*, büyük öneme sahiptir. İnsanların mekanikleşerek sahip oldukları kimliği kaybetmesi, temel hak ve özgürlüklerin elinden alınması ve tek devlet olgusunun baskıcı politikalarının tüm çıplaklığı ile işlendiği eserin, farklı dillere yapılmış çevirileri de mevcut düzen dahilindeki ideolojiyi yayma, toplumsal düzeni tüm açıklığıyla ortaya koyma noktasında önem arz etmektedir. Anti ütopya türünün ilk örneklerinden biri olan *Biz*, diğer dillere yapılan çeviriler sayesinde bu türde eser veren pek çok yazara ilham kaynağı olmuştur. Bir eserin ruhundaki doğanın yeniden yaratımı olarak da değerlendirilebileceğimiz çeviri, bu noktada eserde var olan toplumsal ve ideolojik olguların farklı kültürlerde ve farklı çevirmenlerin kaleminden nasıl aktarıldığını görme açısından büyük öneme sahiptir. Bu noktadan yola çıkarak *Biz* isimli eserin farklı yıllarda ilk olarak İngilizceden, devamında Rusçadan Türkçeye yapılan ilk çevirileri karşılaştırmalı olarak toplumsal ve ideolojik düzlemlerde ele alınacaktır. Çalışmanın amacı, eserin bahsi geçen iki dilden Türkçeye yapılan ilk çevirileri arasında ne tür farklılıklar olduğunu tespit etmek, çevirmen üslubuna dikkat çekmek, farklı dillerden yapılmış olan çevirilerde özellikle toplumsal ve ideolojik unsurların erek dilde karşılaştırmalı bir betimlemesini yapmaktır.

Anahtar sözcükler: *Biz*, ideoloji, toplumsal gelişmeler, edebi çeviri, distopya

WE TRANSLATIONS OF YEVGENİ ZAMYATİN IN A SOCIAL AND IDEOLOGICAL CONTEXT

Abstract

Undoubtedly, one of the most important factors in enriching literature and making it possible to carry it to a universal dimension is translation activity. Therefore, transferring a text to a different language in line with the values created by the artist ensures that it exists in a different culture in an ideological and social context. At this point, Yevgeni Zamyatin's work *We*, which was written in 1920 and reflects the negative effects of the new state order created after the revolution, has great

* Bu makale, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası Akademik Çeviribilim Çalışmaları Kongresi'nde (2022) sunulan "Toplumsal ve İdeolojik Bağlamda Yevgeni Zamyatin'in "Biz" Çevirileri" başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâli olarak hazırlanmıştır.

** Ankara Hacı Bayram Veli Ün. Sosyal Bil. Ens. Rus Dili Doktora, Ankara, merve.ay@hbv.edu.tr, orcid: 0000-0002-6473-6872
Gönderilme Tarihi: 30 Nisan 2023

Kabul Tarihi: 6 Temmuz 2023

importance. The translations of the work, in which people lose their identity by becoming mechanized, the basic rights and freedoms are taken away, and the oppressive policies of the single state phenomenon are handled with all their nakedness, are also important in spreading the ideology within the current order and revealing the social order with all its clarity. *We*, one of the first examples of the anti-utopia genre, undoubtedly inspired many writers who wrote works in this genre through translations. Translation, which can also be considered as the re-creation of nature in the spirit of a work, is of great importance in terms of seeing how the social and ideological phenomena existing in the work are transferred from the pen of different translators in different cultures. Starting from this point, the first translations of the work titled *We* from English and then from Russian to Turkish in different years will be discussed on a comparatively social and ideological level. The aim of the study is to determine the differences between the first translations of the work from the two languages mentioned to Turkish, to draw attention to the translator's style, to make a comparative description of the social and ideological elements in the target language, especially in the translations made from different languages.

Keywords: *We*, ideology, social developments, literary translation, dystopia

GİRİŞ

Farklı diller arasındaki iletişim engelini ortadan kaldıran, insanlık tarihi boyunca pek çok farklı açıdan hayat bulmuş olan ve kısaca bir aktarım biçimi olarak tanımlayabileceğimiz çeviri, temelde kaynak kültürden çıkıp erek kültürdeki var olma biçimiyle tıpkı edebi eserler gibi toplumu bilgilendirme, yönlendirme ve hatta şekillendirme gibi görevler üstlenir. Bu bağlamda diller ve hatta kültürler arasındaki engeli kaldırmaya çalışan çeviri etkinliği, edebiyatı evrensel kılar, böylelikle kaynak kültürde kaleme alınan bir edebi eserin diğer kültürlerde de anlaşılabilmesini ve hatta bu kültürlerle ilham kaynağı olmasını sağlar. (Göktürk, 2020, s.13-18) Öyle ki toplumlar arası kültür seviyelerinin gelişmesi de ilk elden ancak yazılı metinler aracılığıyla ve elbette ki bu metinlerin çevirisi ile mümkün kılınır.

Bir edebi çeviriyi zorlaştıran unsurlardan başlıcası kültürel ve dilsel olarak erek dilde tam olarak karşılığı bulunmayan ifadelerin varlığıdır ve kaçınılmaz olan bu varlık her dilin yüzyıllar boyu süren gelişim ve kültür aktarımı noktasında kendi öz karakterine sahiptir. Dile özgü ancak başka bir dilde karşılığı olmayan ifadelerle bu ifadelerin arka plandaki derin anlamları eşdeğerliği olmayan özlüğülerin kaynağını oluşturmaktadır. Eşdeğer olmayan kelime dağarcığı, bu dili konuşanların yaşam kavramlarını, fenomenlerini ve nesnelere adlandıran yabancı kelimeler ve ifadelerdir, dolayısıyla erek dilde kimi zaman karşılıklarını tam olarak bulamazlar. (Sergeyeviç, 2013, s. 6.) A. İ. Kuprin, "... Yabancı bir dilden çeviri yapmak için o dili mükemmel bir şekilde bilmek yeterli olmayacaktır, esas olarak o dil değil dilin nasıl çevrileceğini bilmek gerekir" şeklindeki ifadesiyle edebi çeviri ve edebi çeviri bağlamında özlüğü söz konusu olduğunda çevirmenin bakış açısının nasıl olması gerektiğini özetlemiştir. (Sergeyeviç, 2013, s.8) Dolayısıyla çevirinin en sorunlu alanları kültürel gerçeklerin ve deyimlerin hem biçimsel hem de semantik açıdan çevirisidir.

Bahsi geçtiği şekilde kültüre ait olguların çevrilmesi konusu, doğrudan ideolojik ve toplumsal mesajlar barındıran, bu noktada toplumu bilgilendirme amacı güttüğünü söyleyebileceğimiz distopya konulu eserlerde daha sık rastlanır bir durumdur. (Kumar, 2005, s.23-30) Genel hatları ile değerlendirildiğinde distopik eserlerde varlığından söz edebileceğimiz yarı gerçek olguların varlığı, bu olguların toplumsal ve ideolojik eleştiri noktasında birer araç haline gelmesi, çeviri hususunda önem arz etmektedir. Yazar tarafından yaratılan ve gerçekte tam olarak karşılığını bulamayacağımız ifadelerin anlaşılabilirliği ve anlam kaybına uğramadan çevrilebilmesi, distopik eserlerin erek kültürdeki varlığını zorlaştırmaktadır. Nitekim distopik bir eser her şeyden önce hem inandırıcı hem de eleştirel, keskin bir dile sahip olmalıdır. (Neydim & Polatel, 2020, s.71-73)

Zamyatin'in *Biz* (*Mbi*, 1920) adlı eseri toplumsal ve ideolojik bağlamda ağır eleştiriler içeren bir distopya barındırması ve bu distopik dünyanın farklı bir dile aktarımı noktasında ne gibi değişikliğe uğramış olduğu ya da çeviri süresince karşılaşılmaması muhtemel zorluklar açısından nasıl aktarıldığı noktasında ayrı bir çalışma konusu oluşturmaktadır. Bu sebeple de yazarın distopya temelinde yarattığı yarı gerçek olguların farklı diller arasındaki kültürel ve morfolojik farklılıklar nedeniyle bir çeviri sorunu barındırması kaçınılmazdır.

2. BİZ ADLI ESERİN TOPLUMSAL VE İDEOLOJİK BAĞLAMDA ÖNEMİ

Zamyatin'in *Biz* (*Mbi*, 1920) adlı eseri 20. yüzyıl Sovyet-Rus edebiyatının ve hatta *1984* (1949), *Cesur Yeni Dünya* (*Brave New World*, 1932) gibi adından sıkça söz ettiren distopik eserlere ilham kaynağı olması açısından dünya edebiyatının da en ilgi çeken eserleri arasında yer almaktadır. (Kandemir, 2009, s.138) Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden ve henüz Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin tam olarak kurulmadığı, devrimin çok yeni gerçekleştiği bir dönemde kaleme alınan eser, pek çok açıdan öngörülü bir roman olarak değerlendirilebilir. Öyle ki buyurgan devlet düzeninin baskıcı rejimi altında her şeyin daha tam olarak şekillenmediği, tek ses ve tek tip devlet yönetimine geçilmediği ancak bu bağlamda yeni Rus insanını ve hükûmetini yaratma noktasında hazırlıkların yapılmaya başlandığı, totalitarizmin ayak seslerinin duyulduğu bir dönemde yazılan bu eser, ütopyik umutların bağlandığı devrimin tüm toplumu nihayetinde sürükleyeceği hazin son için bir uyarı niteliği taşımaktadır. Kaleme alındığı yıl itibariyle yasaklı eserler listesinin en başında yer alan *Biz*, Rusya'da ancak 1988 yılında gün yüzüne çıkabilmiştir. İlk defa 1924 yılında İngiltere'de basılmış olmasına karşın herkesin bildiği ancak fiziksel olarak ülke sınırları içerisinde göremediği eser, ancak "Znamya" dergisi aracılığıyla ana yurdunda var olabilmıştır. (Kandemir, 2009, s. 139-141)

Kurgusal olarak eser, 26. yüzyılda geçmektedir ve bu noktada mevcut toplumsal düzene gelecekte yapılacak büyük eleştiriler barındırmaktadır. Eserde tüm ütopyik hayallerin gerçeğe dönüştüğü, tek devlet düzeninin tamamen hâkim olduğu, en temel ihtiyaçlar dahil olmak üzere her şeyin yönetmeliklerle belirlendiği ve birey olmanın/olabilmenin ortadan kaldırılıp yerine devlete kendini adanmış bir grup insanın yaşadığı Tek Devlet'teki düzen anlatılmaktadır. Bahsi geçen distopik kurguda kişiler, devletin belirlediği zamanlarda yemek yiyen, herkes tarafından görülebilen cam duvarlarla çevrili odalarda yaşayan, isimler yerine numaralarla adlandırılan bir toplumu oluşturmaktadır. Baş kahraman D-503'ün ağzından anlatılan Tek Devlet, düzenin ve sistemin somutlaşmış halidir; Tek Devlet odak noktası olan düz çizgi her şeyin ana çizgisidir, bu

düz çizgi doğrultusunda sapmalara ve hatalara izin verilmez, düz çizginin dışına çıkıp kişisel düşüncelere yer vermek yasaktır, kişilerin yaşadığı cadde ve sokaklar birer geometrik düzen içerisindedir.

Oluşturulan devlet düzeninin rasyonel hale getirildiği ve bu rasyonelliğin beraberinde kusursuz yaşamın dayattığı tüm kısıtlayıcı kuralların haklı gerekçelerle donatıldığı bir dünyada Zamyatin, bilimsel ilerlemeyle kişileri adeta birer matematik formülü gibi idealize eden devlet düzenini konu edinir. Yalnızca akla yatkın olanı kullanmakla elde edilen kusursuzluk, Tek Devlet sınırları içerisindeki insanların makineleşmesi ile mümkün olur ve eser boyunca makineye insandan daha çok değer verildiği görülür. (Neydim & Polatel, 2020, s.61-62) Resmedilen distopik dünya Taylorculuk anlayışı çerçevesinde oluşturulmuş ve Taylor düzeni baş kahraman D-503 tarafından eser boyunca kutsallaştırılmıştır. Üretimin kusursuz hale getirilmesi noktasında en büyük engeli işçilerin işi yavaşlatması olarak gören ve her işçinin maksimum fayda için çalışması gerektiğini savunan Taylor anlayışı ile Zamyatin, üretimde verim artışı için uygulanan yöntemlerin sonucunu distopik bir toplum düzeni olarak değerlendirmiştir. (Neydim & Polatel, 2020, s.62) Öyle ki Zamyatin'in yarattığı distopik dünyada kişilerin üretici birer araç haline gelmesi, devrim sonrası ekonomik kalkınma adına getirilen yenilikler doğrultusunda işçi sınıfının ihtiyaçlarının göz ardı edilip yalnızca toplumsal refah için adeta birer makine gibi çalışması noktasında en büyük eleştiri aracı olmuştur. Nitekim eserin baş kahramanı D-503, Tek Devlet yaşamını şu sözlerle özetler:

“Biz milyonlar her sabah altı tekerlek şaşmazlığıyla aynı saatte, aynı dakikada tek vücut uyanırız. Tek bir milyon olarak aynı saatte çalışmaya başlar, tek bir milyon olarak aynı saatte işi bitiririz. Milyonlarca eli olan tek bedende eriyerek Tablet'in belirlediği aynı dakikada gezmeye çıkar ve salona gider, Taylor egzersizlerinin yapıldığı salona gider, oradan da uyumak için ayrılırız...” (Zamyatin,2012, s.22)

D-503'ün söyleminden de anlaşılacağı üzere, isimleri olmayan ve daima belirli bir düzen doğrultusunda hareket eden devlet sakinleri seri üretimden çıkan makinelere benzemektedir, dahası birey olma hakları ellerinden alınmıştır.

Matematiksel ve teknokratik bir düzenin hüküm sürdüğü yaşam içerisinde numaralar/kişiler sürekli gözetim altındadır ve onlar için hayal kurma, rüya görme gibi eylemler tamamen yasaklanmıştır. Nitekim bahsi geçen eylemler farklı bir dünyanın ya da yaşam tarzına ilişkin merak uyandıracak, toplum bütünü bozacaktır. Eserin başlığında da vurgulandığı üzere yazar tarafından, bireysel olarak hareket etmenin imkansızlığı üzerinden *ben* olmanın yerini *biz* olmaya bıraktığı toplum eleştirisi yapılmıştır.

Zamyatin “Yaşayan bir edebiyat dünün saatine veya bugünün saatine göre değil, yarının saatine göre yaşar.” (Sergeyeviç, 2013, s. 24) şeklindeki düşüncesini *Biz* adlı eseri ile somutlaştırmıştır. Daha iyi bir toplum düzeni yaratma noktasında büyük misyona sahip olan distopya konulu eserler incelendiğinde, genellikle bireysel düşüncenin yok sayılıp sorgusuz itaatin baş rolde olduğu ve teknokratik bir temele oturtulmuş toplumsal düzenin oluşturulduğu görülür. (Vieira. 2017, s.23) Benzer şekilde Zamyatin de devrimin hemen sonrasında oluşturulmak istenen yeni düzene ilişkin kaçınılması gereken yaşam biçimini eleştirel bir dille ortaya koymuş, bu bağlamda toplumsal ve ideolojik bağlamda Rus toplumuna gelecekte notlar göndermiştir.

3. ESER ÇEVİRİLERİNİN İNCELENMESİ

Zamyatin'in 20. yüzyıl Rus ve dünya edebiyatında oldukça ses getiren eseri *Biz*, devrim sonrası oluşturulmaya çalışılan yeni devlet düzeni ve yönetim sistemini kurduğu distopik dünya ile eleştirmektedir. Genel olarak incelendiğinde eleştirel bağlamda eser kurgusunun iki ana başlık altında toplandığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki matematiksel ve teknokratik bir temele oturtulmuş olan tek devlet anlayışı iken, diğeri ise baş kahraman D-503 aracılığıyla vurgulanan bilinç uyanışı ve birey üzerindeki etkileri olarak değerlendirilebilir. Bu iki noktadan yola çıkarak tek tip devlet düzeninin bireyselliği yok ettiğine dair eleştirilerde bulunan yazar, gelecekte ortaya çıkacak olası toplumsal sorunlara ışık tutmuş ve roman kahramanları aracılığıyla kimi zaman sembolik kavramlar, kimi zaman da üstü kapalı anlatımla vurgulamak istediği ana düşüncüyü okuyucuya aktarmıştır.

Eleştirel anlamda önemi ve anlatım özellikleri değerlendirildiğinde, eserin toplumsal ve ideolojik bağlamda vurgulamak istediği düşüncelerin farklı bir dile aktarılması da yazarın anlaşılabilirliği adına büyük önem arz etmektedir. Bahsi geçtiği üzere ilk olarak ana vatanında ve ana dilinde yayımlanamayan eser, ilk olarak İngilizceye çevrilerek basılmıştır. Bu noktada kaynak dil ve kültürde büyük öneme sahip olan ve toplumu bir anlamda şekillendirme amacı güden eserin, erek dil ve kültüre aktarılma biçimi toplumsal ve ideolojik eleştirilerin anlaşılabilirliği hususunda ayrı bir araştırma konusu oluşturmaktadır. (Pavelyeva, 2020, s.328) Çalışmamızda ise karşılaştırmalı olarak eserin İngilizceden Türkçeye yapılan ilk çevirisi ile Rusçadan Türkçeye yapılan ilk çevirisi incelenecek olup, karşılaştırılan çeviriler arasında ideolojik ve toplumsal eleştirilerin vurgulanması noktasında var olan değişiklikler analiz edilecektir. Çalışmada, İngilizceden Türkçeye Füsün Tülek tarafından 1988 yılında yapılan çeviri ile Rusçadan Türkçeye Fatma & Serdar Arıkan tarafından 2012 yılında yapılan çevirisinden örnekler yer verilecektir. Dahası, ilgili çevirilerin karşılaştırılabilirliği için Rusça kaynak metinden verilen örnekler RKM, Rusça kaynak metinden Türkçeye yapılan çeviriler RÇM şeklinde kodlanırken, İngilizce kaynak metinden verilen örnekler İKM, İngilizceden Türkçeye yapılan çeviriler ise İÇM şeklinde kodlanacaktır.

Zamyatin'in eserine genel olarak bakıldığında yaratılan devlet düzeni içerisinde ortaya koyduğu eleştirel düşüncelerini Velinimet, Yeşil Duvar, Gaz Odası ve İntegral gibi distopik varlıklar aracılığıyla somutlaştırmıştır. Bu sebeple yazar, kimi zaman vurgulamak istediği ifadeleri biçimsel olarak tamamen büyük harf ile yazmayı tercih etmiştir. Eser şu sözlerle başlar:

RKM: “Через 120 дней заканчивается постройка ИНТЕГРАЛА. Близок великий, исторический час, когда первый ИНТЕГРАЛ взойдет в мировое пространство. ... ИНТЕГРАЛОМ проинтегрировать бесконечное уравнение вселенной.” (Zamyatin, 2020, s.5)

RÇM: “Devlet Gazetesi'nde bugün yayınlanan duyuruyu- kelimesi kelimesine- aktarıyorum. 120 gün içinde İNTEGRAL'in yapımı tamamlanacak. İNTEGRAL'in dış uzaya yükseleceği o büyük, tarihi an yakındır. (...) İNTEGRAL'in, kâinatın sonsuz denklemini çözeceksiniz.” (Zamyatin, 2012, s. 11)

Metnin Rusçadan yapılan çevirisine bakıldığında İntegral sözcüğünün tamamen büyük harflerle yazıldığı görülmektedir. Bu sayede yazar, İntegral'in baş kahraman D-503 için olağanüstü önemini vurgulamaktadır. (Pavelyeva, 2020, s.330) Daha önce de vurgulandığı üzere her bireyin numaralarla

adlandırıldığı bir düzen içinde D-503 İntegral adlı uzay aracının yapımında yer alan baş mühendistir. İntegral'in misyonu ise Tek Devlet sakinlerinin sahip olduğu ve bu doğrultuda yaşadığı ideal özgürlüksüzlüğü Yeşil Duvar ardındaki diğer gezegenlere yaymaktır. D-503, eserin ilk satırlarından itibaren Tek Devlet'i överek bu devlet çatısı altındaki yaşamı ve bu devletin oluşturduğu toplumsal düzeni matematiksel bir mükemmellik içinde anlatmaktadır. (Kandemir, 2009, s.141) Dolayısıyla sahip olunan bu mükemmel yaşamın tüm gezegenlere yayılması oldukça önem arz etmekte, kahraman tarafından İntegral'e büyük anlamlar yüklenmektedir. Evrendeki gezegenleri tek düzende birleştirecek olan uzay aracının eserde vurgulanma biçimi ise bu noktada önem arz etmektedir ve İngilizceden yapılan çeviride bu vurgunun ortadan kalktığı görülmektedir:

İKM: " The building of the Integral will be completed in one hundred and twenty days. The great historic hour when the first Integral will soar into cosmic space is drawing near.you will integrate the infinite equation of the universe with the Integral." (Zamyatin, 1987, s.1)

İÇM: "Tek Devlet Gazetesi'nde bugün yayımlanan bir duyuruyu aynen aktarıyorum. İntegral'in yapımı yüz yirmi gün içinde tamamlanacaktır. İlk İntegral'in süzülerek kozmik boşluğa yükseleceği o tarihi büyük an yakındır. (...) İntegral'in yardımıyla sonsuz yaradılış denklemini bütünleştireceksiniz." (Zamyatin, 1988, s.13)

Özellikle teknokratik bir zemine oturtulduğundan bahsettiğimiz Tek Devlet sınırları dahilinde teknolojik dünyanın somutlaşmış halini simgeleyen İntegral ve benzer şekilde fabrikalaşma, makineleşmeyi vurgulayan sözcüklere eser boyunca sıklıkla rastlanmaktadır. Öyle ki bedenlerin birer makineye dönüştüğünden bahsedebileceğimiz kurgu içerisinde her numaranın ertesi günün işlerini aksatacağı ihtimali karşısında geceleri yeteri kadar uyumaması, dinlenmemesi dahi suçtur. Her eylem mekanik bir düzen içinde normalleştirilmiştir, D-503 ise bu durumu "Siz hiç vinçlerin dinlenmeye ayrılmış gece saatlerinde yataklarında huzursuzca dönüp durduklarını ve iç geçirdiklerini işittiniz mi?" şeklindeki sözleri ile vurgulamaktadır. (Sergeyeviç, 2013, s.34) Zamyatin'in distopyası bahsi geçen düşünce doğrultusunda makineleşme ve fabrikalaşmanın farklı boyutlarını ele almıştır. Makine bedenlerin ortaya çıktığı ve insanı olan ne varsa mekanik tanımlamalarla ifade edildiği eserde müzik gibi sanat dalları dahi fabrikalarda, makineler aracılığıyla yapılmaktadır. D-503, Tek Devlet düzeni içerisinde yaşayan kişilerin uyumunu şu sözlerle dile getirir:

RKM: "Они с нами в ногу идут под строгий механический марш Музыкального Завода;..."(Zamyatin, 2020, s.62)

RÇM: "Müzik Fabrikası'nın mekanik marşı eşliğinde bizimle birlikte uygun adım yürüyorlar." (Zamyatin, 2012, s. 76)

Devlet marşının Müzik Fabrikası'nda üretildiği ve hatta bahsi geçen marşın mekanik ezgilere sahip olduğu vurgusu Zamyatin'in makine bedenlere ve yaşama ilişkin eleştirisini anlamak için erek dile aktarılma noktasında büyük öneme sahiptir. Öyle ki İngilizceden yapılan çeviride fabrika kelimesine yer verilmediği, marşı niteleyen ifadenin ise eksik kaldığı görülmektedir:

İKM: "They stride beside us to the stern mechanical March of the Music Plant." (Zamyatin, 1987, s.53)

İÇM: "Müzik Yapım Evi'nden yükselen marşın eşliğinde bizimle birlikte yürüyorlar." (Zamyatin, 1988, s.54)

Makineleşme motifi altında pek çok kez karşımıza çıkan fabrika sözcüğünün Yapımevi şeklinde ifade edilmesi kuşkusuz ki yazarın bu noktada ortaya koyduğu eleştirinin keskinliğini azaltmıştır. Zamyatin tarafından sistemin birey üzerindeki etkisini vurgulayan *demir, çelik, çelik grisi, mekanik* gibi tanımlamalar eserin tamamı boyunca yaratılan düzenin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmış, eseri distopik olarak adlandırmamıza sebebiyet veren unsurların vurgulanmasını sağlamıştır ve dolayısıyla erek dile aktarım noktasında büyük öneme sahiptir.

Bahsi geçtiği şekilde eserde var olan makineleşmiş düzenin en büyük temsilcisi olan D-503, bir matematikçidir ve her şeyi mesleğinin gerektirdiği şekilde kesin bir dille ifade etmektedir, eserin tamamı D-503'ün bir gününü anlattığı kayıtlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda toplamda 40 kayıttan oluşan eser, bir güncelyi oluşturmakta ve kendi gerçekliğini güçlendirmektedir. D-503 kaleme aldığı her kayıt için özet maiyetinde bazı sözcükler seçmekte ve bu sözcükleri kayıtlarının başlığı olarak nitelendirmektedir. Bahsi geçtiği şekilde 3. kayda bakıldığında şu ifadelere rastlanır.

RKM: “ПИДЖАК. СТЕНА. СКРИЖАЛЬ.” (Zamyatin, 2020, s.12)

RÇM: “3.Kayıt. Ceket. Duvar. Tablet.” (Zamyatin, 2012, s. 20)

Örnekte yer alan Ceket, duvar ve tablet sözcüklerinden tablet sözcüğünün erek kültürde ne şekilde aktarıldığı/ aktarılması gerektiği eserin farklı dillerden yapılan çevirileri değerlendirildiğinde önem kazanmaktadır. Nitekim ana dilden yapılan çeviride Tablet ifadesinin, Türkçede üzerinde İncil anlatısına göre on ilahi emrin yazılı olduğu taş tablet anlamına karşılık gelen Rusça “skrijal” (скрижаль) sözcüğü kullanılmış ve sözcüğün sahip olduğu kutsal anlam dipnot aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır. (Zamyatin, 2020, s.20) İngilizceye yapılan çevirinin kaynak metin olarak kullanıldığı örnekte ise şu şekilde bir ifade söz konusudur:

İKM: “Coat. Wall. Tables.” (Zamyatin, 1987, s.8)

İÇM: “3.Kayıt .Ceket. Duvar. Zaman Tablosu.” (Zamyatin, 1988, s.18)

Bahsi geçen çeviri örneğinde Rusçada “skrijal” sözcüğünün yerini İngilizcede “table” sözcüğünün aldığı ve İngilizceden çeviri yapılan metinde tablet ifadesinin Zaman çizelgesi olarak aktarıldığı görülmektedir. (Zamyatin, 2003, s.17) Ne var ki D-503'ün duvarında her daim asılı duran tablet, daima katı bir sevecenlikle kendisine bakmakta, her daim kudretini anımsatmaktadır. Bu tablet üzerinde Tek Devlet'in kuralları yazmaktadır ve D-503'e göre tabletin sayısal cübbesinin sarmalamadığı bir yaşam tahayyül edilemez. Ona göre ideal özgürlüksüzlük bu tablet aracılığıyla sağlanmakta, her numara tablet üzerinde yazılı olanlara itaat etmelidir. (bkz. Zamyatin, Mı.) Dolayısıyla baş kahraman tarafından adeta kutsallaştırılan ve üzerinde yazılanların birer öğreti niteliği taşıdığını söyleyebileceğimiz tablet sözcüğünün, zaman çizelgesi şeklinde Türkçeye aktarımı anlamsal açıdan eksik kalmaktadır.

Mutlakiyetle donatılmış bir sistemin hâkim olduğu ve bahsi geçtiği şekilde yazılı kurallarının adeta dini birer öğreti gibi kutsallaştırıldığı Tek Devlet için en büyük suçlardan biri, düşünce özgürlüğüne sebebiyet verebilecek olan düş gücü ve insan ruhudur. Öyle ki düş gücü bitirilemediği sürece, kişiler içinde buldukları düzeni sorgulayacak ve devamında devlet ayakta kalamayacaktır. Eser boyunca Tek Devletin kesin bir şekilde ele geçiremediği tek alan olarak da niteleyebileceğimiz düş gücü, sistemin birer dışlisi olarak adlandırılan bireyler için başka bir hayatı arzulamaya neden olacaktır. Dolayısıyla devlet sınırları içinde düş görmeye başlayan her kişi hasta olarak nitelendirilmektedir. Düş kurmayan insan başka bir düzen beklentisinde olmadan yalnızca

kendisine sunulmuş kabul eder, böylelikle Tek Devlet için de herhangi bir tehlike oluşturmaz. Devlet kurallarına sıkı sıkıya bağlı olan ve devletin çıkarları için her türlü fedakarlıktan kaçınmayacak olan D-503 de rüya görmeye başladığını fark ettiği an, şu sözlerle durumunu tanımlar:

RKM: “Сок, Будда... что за абсурд? Ясно: болен. Раньше я никогда не видел снов.”
(Zamyatin, 2020, s.31)

RÇM: “Şu Buddha... bu ne saçmalık? Apaçık ortada: Hastayım. Eskiden hiç rüya görmezdim.” (Zamyatin, 2012, s. 41)

Aynı ifadeler İngilizceden yapılan çeviride ise şu şekilde karşımıza çıkmakta ve rüya görmenin hastalıkla eş değer sayıldığına ifadesi noktasında eksiklik olduğu görülmektedir:

İKM: “Sap, Buddha ... what nonsense! I have never dreamed before.” (Zamyatin, 1987, s.25)

İÇM: “Buda...Ne saçmalık! Daha önce hiç rüya görmemiştin.” (Zamyatin, 1988, s.32)

Devletin tek devlet düzeni içerisinde, tek tipleştirilmiş bir düzen kurduğu takdirde kişilerinin hayal dünyalarının ellerinden alınacak olmasına ilişkin eleştirisini bu şekilde dile getiren Zamyatin, kişiyi ayakta tutan ve asla son bulmayan düş gücünün, eserinde ölümcül bir hastalıkla eş değer tutulması üzerinden ağır bir sistem eleştirisinde bulunmuştur. Öyle ki eser kurgusunda yer alan devlet düzeni içerisinde her şey maddi ve şekil olarak karşılığını bulurken, insanların hayal dünyası ellerinden alınıp dahası inanç sistemlerine de müdahalede bulunulmuştur. Yasakçı zihniyetin en belirgin özelliklerinden biri olarak Tek Devlet içinde manevi dünyanın zayıflatılarak maddi olanın ön plana çıkarıldığı yeni bir inanç sistemi ve Tanrı inşa edilmiştir.

RKM: “Но они служили своему нелепому, неведомому Богу — мы служим лепому и точнейшим образом ведомому; их Бог не дал им ничего, кроме вечных, мучительных исканий” (Zamyatin, 2020, s.42)

RÇM: “Ancak o insanlar saçma sapan, bilinmez tanrılarına taparlarken biz hiç de saçma olmayan, net bir şekilde bildiğimiz tanrıya tapıyoruz.: onların tanrıları sonsuz ızdıraplı arayışlardan başka bir şey vermemişti.” (Zamyatin, 2012, s. 53)

Görüldüğü üzere D-503, eskilerin saçma tanrılarının karşısına kendilerinin varlığından kesin olarak emin olduğu, net bir şekilde bildiği tanrısını çıkarmaktadır. Aynı durum İngilizceden yapılan çeviride şu sözlerle aktarılmıştır:

İKM: “But they worshiped their own irrational, unknown God; we serve our rational one.”
(Zamyatin, 1987, s.35)

İÇM: “Ne var ki, onlarınki tümüyle akıldışıydı. Onlar, tanımadıkları Tanrı’ya taptilar, oysa biz gerçek tanrının hizmetindeyiz.” (Zamyatin, 1988, s.40)

Eserin ana motiflerinden birini oluşturan inanç sistemi doğrultusunda tanrı varlığının kesin tanımı ve inanç sistemini vurgulayan ifadelerin kaybı, Zamyatin’in devrim sonrası Rusya’da var olacak değişimlerin eleştirisi noktasında, erek kültürde yazarın anlaşılması konusunda eksikliğe yol açmaktadır. Sistematik bir dini yapı içerisinde özgürlük ve mutluluk kavramlarının yeniden oluşturulduğu Tek Devlet’te yönetici Velinimet tanrı, onun matematiksel mutlak kuralları ise birer öğreti konumuna yerleştirilmektedir. Nitekim D-503 için eskilerin tanrısı, hata yapabilecek eski insanı yaratarak en büyük hatayı kendisi yapmıştır.

Özgür olmayan, belirli kurallar dahilinde var olan yaşamın ideal olarak görüldüğü düzen içerisinde düş gücüne sahip olmayan, tek ve aynı inanç sistemine sahip olan kişiler tümüyle

birbirine benzemektedir. Diğer herkes gibi idealize edilmiş olan D-503'ün yaşamına hâkim olan matematik, kuşkusuz ki kullandığı dile de yansımıştır. Sözelimi, kadınların yüzünü tasvir ederken dahi geometrik şekillerden hareketle anlatmakta, her şeyi matematiksel bir dille tanımlamakta ve sayılarla ifade edemediği herhangi bir şeyi rahatsız edici bulmaktadır. Hatta ona göre çarpım tablosu eskilerin tanrısından çok daha akıllı ve mutlaktır çünkü asla yanılmaz, çarpım tablosunun düz ve sarsılmaz düzeni içerisinde yaşayan numaralardan daha mutlusu yoktur. Dolayısıyla hayatlarını şekillendiren matematik her daim kutsal ve ilahidir. Matematiksel güzellik D-503 tarafından şu şekilde aktarılır:

RKM: “В этом именно божественная красота моей стихии — математики. И вот понимания этой самой красоты как раз и не хватает той.” (Zamyatin, 2020, s.59)

RÇM: “Benim doğalımda var olan matematiğin ilahi güzelliği de tam burada işte. Ve işte tam da bu güzelliğin anlaşılması yetmiyor, eksik kalıyor.” (Zamyatin, 2012, s. 73)

Ancak ne var ki kurulan düzenin sarsılmazlığını ifade etmek için matematiğe yüklenen ilahi güç, İngilizceden yapılan çeviride eksik anlatım sebebi ile vurgulanmak istenen anlama sahip olmamıştır.

İKM: “**This is precisely what lends mathematics, its divine beauty. And it is the understanding of this beauty that the other one, lacks.**” (Zamyatin, 1987, s.51)

İÇM: “Bu da matematiğe güzelliğini veriyor. Bir başkasının yoksun olduğu işte bu güzellik.” (Zamyatin, 1988, s. 52)

Görüldüğü üzere bilimsel ve mutlak değerler sistemine göre oluşturulduğu özel olarak tekrar tekrar vurgulanan eserde kişiye ait her değer ve anlamın aynı olması gerekliliği Tek Devlet düzeninin başta gelen anlayışlarından. İlahi matematiğin hüküm sürdüğü devlette daha önceden söylendiği gibi elle tutulur bir tanrıya inanılmalı, rüya görülmemeli, Yeşil Duvar ardındaki dünyaya ilişkin düşünceler zihni asla meşgul etmemeli ve yalnızca tablet kurallarına uyulmalıdır. Özellikle düş gücünün ortadan kalkması, tüm kötülüklerin de ortadan kalkacağı anlamına gelmektedir. Tüm kötülüklerin anası olarak tanımlanan düş görme durumu, D-503'ün ağzından eski dönem yazarları üzerinden bir kez daha masaya yatırılmıştır. Ona göre yazarların düş kurması, gökyüzünde var olan biçimsiz bulutlara ya da doğadan etkilenip kendilerini ilham deneyen şeye öylece bırakması akıl almaz bir durumdur. Doğada var olup biten her şey sanat için değil, yine formülize edilmek için vardır ve kendileri bunu çoktan yapmıştır. (bkz. Zamyatin, Mı, 2020.) Esas olan akla ve gerçekliğe bağlı kalmaktır. Gerçeklik ise düş kurmamaktan, başka bir deyişle ideal özgürlüksüzlük ile sağlanabilir. Bu konuda da anlatıcı konumunda olan D-503 şöyle demektedir:

RKM: “Наши поэты уже не витают более в эмпиреях: они спустились на землю” (Zamyatin, 2020, s.73)

RÇM: “Şairlerimiz artık hülyalara dalarak gerçeklikten kopuk yaşamıyorlar, ayakları yere değdi.” (Zamyatin, 2012, s.76)

Aynı ifade İngilizceden yapılan çeviride ise:

İKM: “Our poets no longer soar in the empyrean; they have come down to earth” (Zamyatin, 1987, s.53)

İÇM: “Şairlerimiz artık yüksekliklerde değiller, ayakları yere basıyor.” (Zamyatin, 1988, s.54) şeklinde aktarılmıştır.

Tek Devlet şairlerinin hayal dünyasından kendilerini kopararak yalnızca gerçekliğe uygun şekilde yaşadıkları vurgusunu yapan D-503 aracılığıyla Zamyatin, Sovyetler Birliği döneminde sanatçıların devlet himayesinde eserlerini üretmek zorunda kaldığı ve dolayısıyla sanatçıların hayal güçlerinin baltalandığı yıllar için büyük bir öngöründe bulunmuştur. Eser içerisinde yer alan düzen dahilinde sanatçı olmanın önemini kaybettiği, sanatın da tıpkı bir nesne gibi fabrikada kolaylıkla üretilip tek tipleştirildiği, kısacası mekanik yönetimin yaşamın her alanını ele geçirdiği vurgusu toplumsal ve ideolojik açıdan Zamyatin'i anlama noktasında önem arz etmekte, erek dildeki çevirileri bir kez daha önem kazanmaktadır. (Kandemir, 2009, s.140)

Eser boyunca düş kurma yasağı ile hakkında düşünmenin yasak olduğu dış dünya, Tek Devlet'in sınırlarını belirleyen Yeşil Duvar dışında kalan ormanlık, vahşi bir bölge olarak tanımlanmaktadır. D-503 için ana çizginin düz çizgi olduğu ve hatta sapmaların asla yer almadığı bir dünya karşısında yer alan ağaçlık, vahşi dünya düzensizliği ve dolayısıyla kötü/korkunç olanı temsil etmektedir. İdeal özgürlüksüzlüğü temsil eden tablet kuralları ve bu kurallar doğrultusunda yaşayan numaralar için düzensiz dünya bilinçsiz özgürlüğün kaynağıdır, Tek Devlet içinde ucu özgürlüğe varacak herhangi bir şey kontrol altına alınmış, kurallarca belirlenmiştir. Özgür iradenin en büyük aracı olan seçim de yazar tarafından incelenen başka bir konudur. Öyle ki tek devlet düzeninde seçim de belirli bir sistematığe ve mantık ölçüsüne bağlanmaktadır. Sonucun kontrol edilememesi ve bir süreliğine de olsa bilinmemesi, Tek Devletin sarsılmaz düz çizgisi için en büyük tehditlerden biridir:

RKM: “Разумеется, это непохоже на беспорядочные, неорганизованные выборы у древних, когда — смешно сказать, — даже неизвестен был заранее самый результат выборов. Строить государство на совершенно неучитываемых случайностях, вслепую — что может быть бессмысленней? И вот все же, оказывается, нужны были века, чтобы понять это.” (Zamyatin, 2020, s.118)

RÇM: “Söylenmesi komik ama onların seçimlerinde seçimlerin sonuçları bile önceden bilinmezdi. Kesinlikle hesap edilemeyecek tesadüfler üzerine, körlemesine devlet inşa etmek, bundan daha anlamsız ne olabilir ki? İşte yine de bunu anlamak için meğerse yüzyılların geçmesi gerekiyormuş.” (Zamyatin, 2012, s.143)

Görüldüğü üzere D-503, seçim ve demokrasi için eski düzen ile aralarında bir kıyaslama yapmaktadır ve onun için özgür iradenin önde tutulduğu, kesinlikle hesap edilemeyecek tesadüfler doğrultusunda yapılan bir seçim ancak *körlemesine* bir devlet kurulmasına sebebiyet verecektir. Zamyatin'in bu vurgusu devrim beraberinde kurulan yeni düzenin kişiler üzerindeki yaptırımını, onların seçim özgürlüklerinin dahi bir noktada ellerinden alınacak olmasına ilişkin bulunduğu en büyük eleştirilerden biri olarak nitelendirilebilir. Aynı ifade, İngilizceden yapılan çeviride ise şu sözlerle aktarılmıştır:

İKM: “Naturally, this is entirely unlike the disorderly, disorganized elections of the ancients, when-absurd to say—the very results of the elections were unknown beforehand. Building a state on entirely unpredictable eventualities,-what can be more senseless?” (Zamyatin, 1987, s.106)

İÇM: “Bu, doğal olarak eskilerin, sonuçları önceden bilinmeyen, düzensiz seçimlerinden çok farklı. Bir devleti, önceden tam olarak tahmin edilemeyen olasılıklar üzerine

kurmaktan daha anlamsız ne olabilir! İnsanların bunu fark etmesi için yüzyıllar gerekti.”

(Zamyatin, 1988, s. 97)

Özgür iradenin sembolü olan seçim ve devamında kurulacak olan yeni devleti tanımlayan ifadelerin keskinliği, bilimi insan yönetimi konusunda bir araç olmaya indirgeyen Tek Devlet düzenini eleştirme noktasında büyük öneme sahiptir. Tek Devlet, Velinimet olarak adlandırılan tek adamın yönetimindedir. Birlik Günü adı verilen ve yılda bir kez düzenlenen, tüm numaralarda büyük coşku uyandıran seçim gününde ise yine tek adamın devleştirildiği, seçenezsiz ve halka açık bir seçim yapılır. Tek adam yerine seçebilecekleri başka bir aday yoktur ve numaralar ret hakkına sahip değillerdir. Kısacası tek tip devlet yönetimine karşı tehdit olabilecek herhangi bir hareket söz konusu değildir.

Temel hak ve özgürlüklerin dahi baskı altında tutulduğu, bütün yetkilerin tek elden sağlandığı bütüncül bir devlet düzeninin getirdiği hazin sona dikkat çekerek distopyasını büyük ve güçlü bir hicve dönüştüren Zamyatin, totaliter yapının ortaya çıkarabileceği insani sorunları tüm çıplaklığıyla okuyucuya sunar. Kişinin ben olma hakkının elinden alınarak tek tipe, tek topluma dönüştürülen ve eserin daha en başında başlığında da vurgulandığı üzere *bizleştiren*, mekanikleşen sistem içerisinde insan olma haklarından, doğasından koparılan kişilerin trajedisi sunulmaktadır. Öyle ki yazar ben ve biz olmanın ayrımını eserde yine şu şekilde vurgular:

RKM: “ «МЫ» — от Бога, а «Я» — от дьявола.” (Zamyatin, 2020, s.111)

RÇM: “‘BİZ’ tanrıdan ‘BEN’ ise şeytandan geliyor.” (Zamyatin, 2012, s.134)

Tıpkı çalışmamızın başında da belirtildiği üzere, bilinçli bir tercih ile kimi zaman büyük harf kullanmayı tercih eden yazar, bu kez adeta eserini özetler nitelikteki ifade üzerinden ben olmaktan biz olmaya evrilmenin altını çizmiştir. İngilizceden yapılan çeviride bu noktada vurgu eksikliğinden bahsetmek mümkündür:

İKМ: “ “ We” is from God, and “I” from the devil. ”(Zamyatin, 1987, s.99)

İÇМ: “‘biz’ Tanrı’dan ‘ben’ ise şeytandan doğdu.” (Zamyatin, 1988, s. 92)

Bahsi geçen ifadenin temel prensip olarak işlendiği eser, Zamyatin’in tarih ilerledikçe ne kadar haklı olduğunun göstergesi haline gelmiştir. Distopik kurgusunda dile getirdiği endişeleri, Sovyet düzeninin oluşturulması aşamasında ve özellikle Stalin döneminde yaşanan baskıların kişileri Sovyet modeli insan haline getirme noktasında bizleştirdiği görülmüştür. Yazarın haklılığını ispat eden bu ifade, kişinin birey olmaya olan ihtiyacının yani kendinin farkına varmasının ne kadar tehlikeli olduğuna işaret etmektedir. Sovyet düzeninde yeni Rus insanının inşası noktasında, birey olarak yaşama hakkının devlet tarafından gasp edilmesi de bu durumun gerçek yaşamdaki kanıtı olmuştur.

SONUÇ

Devrimin her şeyi yutan ve yalnızca gri bir tek sesliliği getireceğine inanan Yevgeni Zamyatin, sahip olduğu bu düşünce doğrultusunda kurulmak istenen yeni toplumsal ve ideolojik düzenin Rus halkına getirecekleri konusunda öngördüklerini eserinde işlemiştir. Devrimin yeni Sovyet insanını yaratma noktasında getirdikleri, insanları adeta makineleştirmiş ve tek tipleştirmiştir. Öyle ki hayal gücünün en büyük ispatı olan sanat ve edebiyat dahi devletin kontrolünde sürdürülmüş, devletin

belirlediği kurallar/yasalar dışına çıkan/çıktığı düşünülen kişilerin özgürlüğü tamamen elinden alınarak sürgüne ya da çalışma kamplarına gönderilmiştir.

Zamyatin'in eseri ise özellikle bu noktada Rus halkının içinde bulunacağı devlet düzenini önceden görmesi açısından oldukça önemlidir. Bahsi geçtiği şekilde toplumsal ve ideolojik bağlamda ağır eleştiriler barındırması, distopik bir dünyayı betimlerken kullanılan ifadelerin anlam kaybına uğramadan çevrilebilmesi ve erek kültüre mümkün olduğunca aslına uygun bir şekilde aktarılması büyük önem arz etmektedir. Bu noktadan bakıldığında İngilizceden Türkçeye yapılan çeviride anlam kayıplarının daha fazla olduğu, biçimsel olarak yazar tarafından tercih edilen ifadelerin İngilizcede karşılık bulmadığı ve yazar tarafından verilmek istenen mesajların kimi zaman çeviri sebebiyle kayba uğradığı görülmektedir.

Sembolik ve kimi zaman kapalı anlatımların bulunduğu distopya kurgulu eser üzerinde eleştirel söylem söz konusu olduğunda çevirmen kararları ve çevirideki kaymalar toplumsal ve ideolojik bağlamda yazarın anlaşılması açısından etkili olmuştur. Çevirmenin kaynak metin yazarının ortaya koyduğu toplumsal eleştiri ile kurduğu ideolojik ilişki, kaynak metnin ana dilde olduğu noktada daha da güç kazanmaktadır. Karşılaştırmalı olarak çevirilerin incelenmesi, küçük ölçekteki sapmaların ve anlam kayıplarının çözümlenmesi açısından önemlidir. Dahası bu sayede, ana dilden yapılan çeviri metnin kaynak metin olarak kullanıldığı noktada kaymalara daha az rastlandığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Claeys, Gregory. (2017). "Distopyanın Kökenleri: Wells, Huxley ve Orwel". *Cambridge Edebiyat Araştırmaları Ütopya Edebiyatı* (Haz. G. Claeys). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. 155-190.
- Göktürk, Akşit. (2020). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kandemir, Hüseyin (2009). "Gelecekte Notlar Yevgeniy Zamyatin ve Biz". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 137-144.
- Kumar, Krishan (2005). *Ütopyaçılık* (Çev. Ali Somel). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Neydim, Necdet & Polatel Ali (2020). "Distopya Romanlarının Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi; Çevirilerinin İncelenmesinde Öne Çıkan Kuramsal Yaklaşımlar". *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, 12, 53-75.
- Pavelyeva, Tatyana (2020). "Lingvistiçeskiye Osobennosti Angliyazıçnogo Pervoda Romana E. Zamyatina "Mı"" , *Belorusskiy Gosudartsvenniy Universitet*, Minsk: BGU, 328-334.
- Sergeyeviç, İlya (2013). "Problema Pervoda Kvazirealiy Romana E. Zamyatina "Mı"". *Kursoyaya Rabota*. Tomsk: Tomskiy Gosudartsvenniy Universitet.
- Vieira, Fatima (2017). "Ütopya Kavramı". *Cambridge Edebiyat Araştırmaları Ütopya Edebiyatı* (Haz. G. Claeys). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 3-35
- Zamyatin, Yevgeny (1987), *We* (Translation: Mirra Ginsburg). New York: Avon Books.
- Zamyatin, Yevgeni. (1988), *Biz* (Çev. Füsün Tülek). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Zamyatin, Yevgeni. (2012), *Biz* (Çev. Fatma & Serdar Arıkan). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Zamyatin, Yevgeni (2020), *Mı*, St. Petersburg: SZKEO.

Prof. Dr. Soner Akpınar

**ÇAĞDAŞ
TÜRK ROMANINDA
6-7 EYLÜL OLAYLARI**

Rumlar Etnisite ve Kimlik

Günce Yayınları

MUNİS FAİK OZANSOY

Yaşamı, Yapıtları, Sanatı

H. Yasemin Mumcu

Günce Yayınları

FAİK ÂLİ OZANSOY

YAŞAM ÖYKÜSÜ, YAPITLARI VE ŞAIRLİĞİ

DOÇ. DR. SEVİM KARABELA ŞERMET

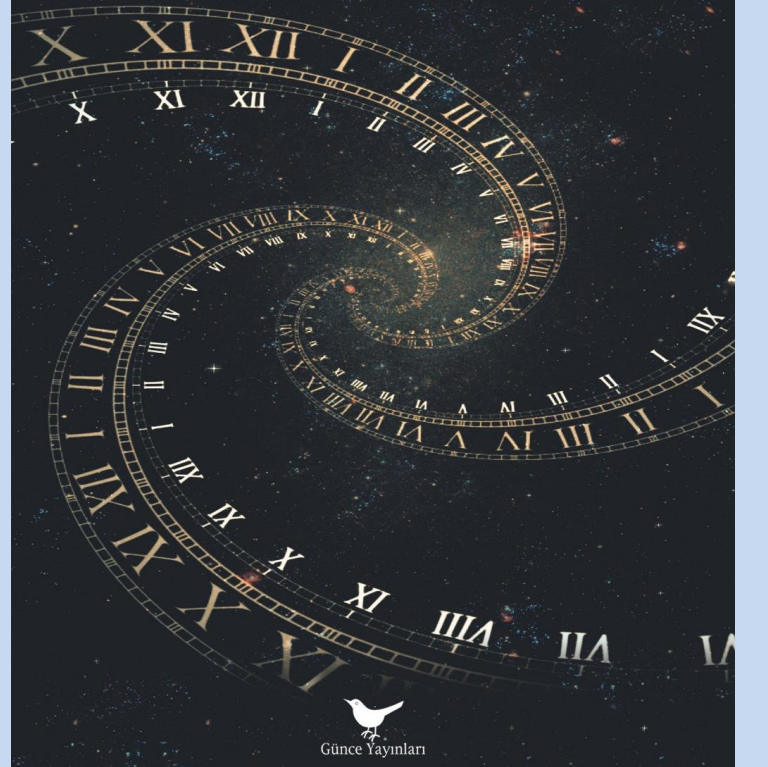

Günce Yayınları

Başka Bir Tarih Hayal Etmek

**TÜRK EDEBİYATINDA
ÜKRONYA**

MURAT GÜR

Günce Yayınları